

Nr 21.

Av herr **Jonsson m. fl.**, om en ingående undersökning beträffande landsbygdens bostadsstandard.

Det är allmänt omvittnat, att bostadsstandarden på landsbygden är synnerligen låg. Kvalitativt sett äro landsbygdens bostäder sålunda i genomsnitt väsentligt underlägsna städernas, och utrustningen med olika bekvämligheter är genomgående betydligt mera knapphändig. I utrymmeshänseende kunde ytligt betraktat förhållandena synas vara något bättre på landsbygden, eftersom lägenheterna där i genomsnitt äro något större. Då också familjerna äro större blir emellertid i själva verket utrymmesstandarden i stor sett densamma som i städerna, och trångboddheten i lanthemmen är sålunda ungefär lika omfattande som i tätorterna. Lägger man tillsammans dessa olika synpunkter framträder klart, hurusom lantbefolkningen i stort sett är ännu sämre ställd i fråga om bostadsförhållandena än stadsbefolkningen.

Detta gäller trots de mycket omfattande och berömvärda åtgärder, som vidtagits särskilt sedan igångsättandet av den s. k. bostadsförbättringsverksamheten, som berört mer än en tiondedel av alla svenska hem på landsbygden och som också åstadkommit en påtaglig förändring till det bättre. Det är under sådana förhållanden uppenbart och även tämligen allmänt erkänt, att den fortsatta bostadspolitiken måste inriktas på sådant sätt, att lantbefolkningen erhåller en proportionsvis större del än stadsbefolkningen av de därmed förenade förmånerna. Det duger härvid icke endast att lappa och laga. I betydligt större utsträckning än vad som hittills varit fallet, måste landsbygdsbefolkningen få ekonomiska möjligheter att bygga nya bostäder i stället för de gamla bostäder, som det icke lönar sig att söka förbättra. Eftersom syftet måste vara, att lantbefolkningen någorlunda snabbt skall få en lika hög bostadsstandard som stadsbefolkningen och eftersom även stadsbefolkningens bostadsstandard måste avsevärt höjas, torde detta betyda, att större delen av alla lanthem inom de närmaste årtiondena måste ersättas med nya bostäder. Det blir alltså här för landsbygdens del fråga om mycket betydande kapitalinvesteringar — i själva verket investeringar, som måste räknas i åtskilliga miljarder.

Den som till äventyrs känner sig tveksam inför dessa utsikter må erinras om att det med visshet icke är möjligt att vidmakthålla en varaktigt hög sysselsättning, om icke bostadsproduktionen stabiliseras vid en hög nivå. Inom en nära framtid kommer emellertid den automatiskt framväxande efterfrågan på nya lägenheter att alltmer minskas, beroende på att den tidigare nedgången i födelsetalen kommer att alltmer reducera storleken av de årsklasser av

befolkningen som inträder i de äktenskapsbildande åldrarna. Detta betyder nämligen en försvagning av hushållsbildningen, som är den viktigaste av de faktorer, som bestämmer efterfrågan på nya bostäder. Under sådana förhållanden blir det ur sysselsättningssynpunkt nödvändigt att bostadsstandarden höjes i väsentligt raskare tempo än tidigare för att bostadsproduktionen skall hindras från att sjunka. Men denna stegring i bostadsstandarden måste bli starkare på landsbygden än i städerna helt enkelt därför att bristerna i *standarden* äro mest framträdande på landsbygden.

Det är emellertid självklart, att så omfattande investeringar som det här gäller måste företas med största möjliga planmässighet. Det måste bli fullgod valuta för de jättelika belopp, som av stat och enskilda uppoffras för ändamålet. Annars når man icke det avsedda syftet inom någorlunda rimlig tid. Eller man når det till en väsentligt högre samhällsekonomisk kostnad än vad som skulle vara möjligt. När bostadspolitiken når den omfattning som här avses, ökas anspråken på att den skall vara ekonomiskt effektiv. Härmed menas att man skall se till att utgifterna motsvaras av ett gott resultat.

För detta ändamål krävs bland annat att byggnadsteknisk och annan expertis, som medverkar vid genomförandet av bostadspolitiken på landsbygden, avsevärt förstärkes. Det fordras ingående undersökningar av byggnadsmetoder, av monopoltendenser i byggnadsämnesindustrierna, av bostadsfinansieringen och av andra förhållanden som behöva på ett eller annat sätt påverkas för att byggnads-, underhålls- och kapitalkostnaderna skola kunna nedbringas. Dessa frågor lämna vi här å sido, då de i den ena eller den andra formen redan äro föremål för statsmakternas överväganden.

Vad vi här vilja understryka är ett annat utredningsbehov: vill man i snabbare takt än hittills höja bostadsstandarden på landsbygden, måste man också ha en ingående och i möjligaste mån kvantitativt uttryckt kännedom om hur denna standard i verkligheten ser ut. Annars saknar man i ett grundväsentligt hänseende en sådan informationsbas för bostadspolitiken som behövs för att denna skall kunna bli verkligt rationellt inriktad. Det är icke tillräckligt att man vet, att landsbygdens bostadsstandard är låg. Man måste också veta på vilket sätt den är låg. Och man behöver siffermässiga uttryck för de förefintliga bristernas omfattning, karaktär och fördelning. Hur många hem på landsbygden äro undermåliga eller eljest i behov av förbättringar? Hur många av dessa hem kunna överhuvud taget förbättras till rimlig kostnad och hur många böra ersättas av nya bostäder? Hur har den hittillsvarande bostadspolitiken verkat? Ha de bostäder till vilka bostadsförbättringsbidrag utgått härigenom alltid bragts upp till en i alla väsentliga avseenden rimlig bostadsstandard? Eller behöva tilläventyrs även en del av dessa lägenheter ytterligare förbättras eller eventuellt utbytas mot nya bostäder? Hur förhåller det sig i sådana avseenden med lägenheter till vilka utgått arbetarsmåbrukslån? Är den kvalitativa och kvantitativa standarden i barnrikehemmen alltid

tillräckligt hög? I vad mån ha förmånerna av den hittills förda bostadspolitiken blivit någorlunda fördelade efter intensiteten av behovet inom olika landskommuner? Förekommer det fortfarande att åtskilliga landskommuner med särskilt dåliga bostadsförhållanden helt eller nästan helt underlåtit att utnyttja den hjälp, som staten här lämnat? I vad mån har bostadshjälpen utnyttjats av olika grupper inom landsbygdsbefolkningen — hemmansägare, småbrukare, lantarbetare, skogsarbetare, industriarbetare etc.? Förekommer det fortfarande att vissa grupper i förhållande till behovet fått mindre hjälp än andra? Vilka familjetyper äro värst utsatta för rådande brister i bostadsstandarden — flerbarnsfamiljerna eller de ensamboende åldringarna? Hur varierar bostadsstandarden med inkomsten?

För närvarande finns icke något material varur kunna hämtas mera ingående upplysningar om dessa och liknande frågor rörande landsbygdens bostadsstandard och effektiviteten, ur standardsynpunkt, av den hittills förda bostadspolitiken. Den senaste någorlunda allsidiga bostadsundersökningen för landsbygden — och den enda av större omfattning som någonsin företagits i vårt land — utfördes i samband med den särskilda folkräkningen 1935/36 och publicerades såsom del III av redogörelsen för denna folkräkning. Denna undersökning omfattade 100 landskommuner så utvalda, att de gävo en representativ bild av bostadsstandarden på den egentliga landsbygden. Det framgick, att missförhållandena voro mer omfattande än man tidigare kunnat föreställa sig. Icke mindre än 15 % av lägenheterna betecknades av husbesökarna såsom förfallna, 13 % hade golvet direkt på marken, 9 % utmärktes "i högre grad" av fukt, 13 % hade ett avstånd till närmaste brunn av minst 100 m; 19 % av befolkningen och 28 % av barnen bodde i lägenheter med mer än 2 personenheter per rumsenhet. Dessa missförhållanden berodde väsentligen på fattigdom eller barnrikedom, men de förvärrades bland annat av finrumssystemet. Av befolkningen i lägenheter om högst 2 rum och kök hade 29 % sin sovplats i rum eller kök, där minst 4 personer tillbringade natten. I 38 % av lägenheterna voro fönstren igenspikade under vintern. Det var även i någon mån möjligt att bedöma verkningarna av den hittills förda bostadspolitiken. Det kunde sålunda konstateras, att ett stort antal av de redan då bostadsförbättrade lägenheterna fortfarande voro behäftade med allvarliga brister, vilka i enstaka fall voro så allvarliga, att husbesökarna använde beteckningen "förfallen". De bostadsförbättrade lägenheterna voro vidare i väsentligt större utsträckning än andra bostäder starkt överbefolkade, vilket emellertid berodde därpå att denna bostadshjälp till mycket väsentlig del utgick till stora och barnrika hushåll. Det visade sig dessutom, att den statliga bostadshjälpen var synnerligen ojämnt fördelad, i det att flera av de kommuner som hade de sämsta bostadsförhållandena helt underlåtit att begagna sig av denna hjälp.

Dessa uppgifter äro emellertid nu inaktuella. Även på landsbygden har

bostadsstandarden säkerligen höjts under den senaste tioårsperioden. Den på landsbygden inriktade bostadspolitiken har effektiviserats. Men säkerligen kvarstår fortfarande större delen av den bostadsnöd, varom den tidigare undersökningen vittnade. Då vi nu stå inför en period av ännu mer intensiva ansträngningar på det bostadspolitiska området synes det ur rationalitets-synpunkt nödvändigt, att en ny omfattande undersökning företages rörande bostadsförhållandena på landsbygden.

För att en sådan undersökning skall kunna bli verkligt effektiv blir det nödvändigt att liksom vid det föregående tillfället utföra den med hjälp av husbesökare, som på ort och ställe besiktiga lägenheterna och inhämta erforderliga uppgifter om bostäderna och de boende; upplysningar angående inkomstförhållandena torde dock böra anskaffas från taxeringslängderna.

En undersökning genom husbesökare blir emellertid förhållandevis dyrbar och måste därför, åtminstone till en början, begränsas till en viss representativ del av landsbygden. Av denna anledning kan det visa sig lämpligt att kombinera en sådan mera intensiv undersökning med en extensiv sådan, omfattande hela landsbygden, varvid mera summariska uppgifter inhämtas per post. Genom jämförelse mellan den allmänna, mera summariska undersökningen och den speciella och mera intensiva bör det vara möjligt att få fram en fullt tillförlitlig totalbild av förhållandena.

Det är emellertid önskvärt, att den intensiva delen av undersökningen göres mera omfattande än vid föregående undersökningstillfälle. Det kan dessutom mycket starkt ifrågasättas, om den icke bör upprepas varje år eller åtminstone vartannat år. Om till exempel under ett första år ett eller annat hundratal landskommuner inbegripas i en sådan undersökning kunna sålunda vid närmast följande undersökningstillfälle ett lika stort antal andra kommuner göras till föremål för en liknande utredning och vid ett tredje tillfälle ytterligare ett antal andra kommuner. På så sätt skulle det bli möjligt att successivt underkasta hela landsbygden en sådan intensiv undersökning. Detta skulle vara av positiv betydelse bland annat ur den synpunkten, att verkställandet av sådana undersökningar visat sig i mycket hög grad väcka ortsbefolkningens intresse för bostadsförhållandena; undersökningarna tjäna med andra ord ett viktigt pedagogiskt syfte. Dessutom är det angeläget, att de bostadspolitiska organen erhålla kontinuerliga informationer om förändringarna i bostadsstandarden och om resultaten av de bostadsreformatoriska strävandena.

Det torde även böra övervägas, om icke dessa undersökningar borde verkställas på sådant sätt, att de för hälsovårdsnämnderna underlättas uppläggning av fullständiga bostadsregister. För att en hälsovårdsnämnd på ett verkligt effektivt sätt skall kunna utöva sin bostadsinspekterande funktion — och detta är ett annat nödvändigt villkor för att bostadspolitiken skall kunna intensifieras — måste den nämligen ha tillgång till sådana register, men hittills torde det endast i mycket få fall ha förekommit, att hälsovårdsnämnder

på landsbygden anskaffat dylika. Det skulle emellertid vara möjligt att erhålla fullständiga bostadsregister för ett mycket obetydligt merarbete, om blott formuläret vid en bostadsundersökning ifylldes i två exemplar, av vilka det ena vore utfört på sådant sätt, att det kunde av hälsovårdsnämnden användas såsom registerkort.

Det har synts oss påkallat att särskilt framhäva dessa utredningsbehov, eftersom landsbygden ofta blivit bortglömd vid anordnandet av bostadsstatistiska utredningar. Vad städerna beträffar företagas bostadsräkningar ungefär vart femte år beroende på att sådana statistiska undersökningar erfordras för dyrortsgrupperingsarbetet. Landsbygden, som i stort sett saknar hyresmarknad, blir emellertid i dessa sammanhang icke alls uppmärksammas. Det förefaller dock uppenbart, att bostadsstatistikens viktigaste uppgift för närvarande icke är att tjäna dyrortsgrupperingsarbetet utan att lämna vägledning för den praktiska bostadspolitiken. Eftersom denna till sådan väsentlig del måste avse landsbygden, är det nödvändigt att göra något åt den nuvarande bristen på sakuppgifter om landsbygdens bostadsförhållanden.

Vid årsskiftet ha vi åter i samband med befolkningsuppgifterna fått en påminnelse om folkvandringen från landsbygden till städerna. Detta torde utan tvivel vara ett samhällsekonomiskt problem, som på allvar bör uppmärksammas och undersökas. En av de mera betydelsefulla åtgärder, som böra vidtagas för att söka motverka landsbygdens avfolkning, är att genom förbättrade bostadsförhållanden öka trivseln på landsbygden. Och att en ända målsenlig, rymlig och varm bostad ökar trevnaden, torde väl vara ställt utom allt tvivel.

Med hänvisning till vad som sålunda anförts få vi hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om företagande av en ingående undersökning, avseende landsbygdens bostadsstandard; samt

att vid planläggningen av denna undersökning ovan anförda synpunkter måtte beaktas.

Stockholm den 15 januari 1945.

Jon. N. Jonsson,

Gust. Rosander.

Alfred Andersson.

Fjäle.

Rud. Anderberg.

Lage Svedberg.